

สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมงคล 38: กรณีศึกษาวัดสุทธิวาราม An Analytical Study of Aesthetics in the Thirty-Eight Maṅgala Sutta Paintings: A Case Study of Wat Suthiwararam

^{1*}พระเกรียงศักดิ์ ศรีโชติ Phra Kriengsak Srichot

^{2**}พระจaturงค์ ชูศรี Phra Jaturong Choosri

^{3***}พระมหาพรชัย ศรีภักดี Phramaha Pornchai Sripakdee

^{4****}พระมหายงยุทธ พลมัน Phramaha Yongyut Polman

^{1,2,3,4}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4} Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*First author, e-mail: kriengsak.sri@mcu.ac.th

Corresponding author, e-mail: **jaturong.choo@mcu.ac.th ***pornchai.sri@mcu.ac.th

****yongyut.pol@mcu.ac.th

Received August 27, 2025; Revised September 8, 2025; Accepted: December 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวาราม 3) เพื่อเสนอคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวาราม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) รวบรวมเอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการ ชั้นปฐมนิเทศและทุติยภูมิ 2) ลงสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย 3) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศาสนา ปรัชญา และศิลปะ 4) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่พูดถึงเรื่องคุณค่าความงาม ประสพการณ์ทางสุนทรียะ และคุณค่าทางศิลปะ โดยมีทั้งทฤษฎีศิลปะ 3 แนวทาง ได้แก่ ทฤษฎีการเลียนแบบ ทฤษฎีรูปทรง และทฤษฎีการแสดงออก รวมถึงทฤษฎีความงาม 3 ทรรศนะ ได้แก่ อัตนัยนิยม ปณัยนิยม และสัมพัทธนิยม ซึ่งทั้งหมดช่วยให้การวิเคราะห์และตีความภาพจิตรกรรมมงคล 38 มีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ที่ประดับบนเพดานอุโบสถชั้น 1 ของวัดสุทธิวาราม สร้างด้วยเทคนิคลงรักปิดทองบนแผ่นไม้แบบ

ประเพณีนิยมไทย ถ่ายทอดมรดกสูตร 38 ประการของพระพุทธศาสนาในลักษณะสัญลักษณ์ เช่น การใช้คน สัตว์ สิ่งของ และท่าทางเพื่อสื่อความหมายแห่งสิริมงคลตามหลักพุทธธรรม เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีความงาม พบว่าภาพจิตรกรรมเหล่านี้ มีคุณค่าเชิงอัตนัยจากการรับรู้ที่แตกต่างกันของผู้ชมเชิงปรนัยจากโครงสร้างและองค์ประกอบศิลป์ที่งดงามในตัว และเชิงสัมพัทธ์ที่สัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรมไทยและคติทางพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้น ความงามของภาพจิตรกรรมจึงเป็นความงามเชิงพหุนิยมทางสุนทรียศาสตร์ ที่ผสมผสานศิลปะ อารมณ์ และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงงานศิลปกรรมเชิงรูปแบบ แต่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงสุนทรียศาสตร์ ศาสนา และจิตวิญญาณ ความงามที่ปรากฏไม่เพียงมอบประสบการณ์ทางสุนทรียะแต่ยังสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ชมให้ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม อันเป็นสิริมงคลทั้งในระดับปัจเจกและสังคม

คำสำคัญ: ภาพจิตรกรรม; มงคล 38 ประการ; วัดสุทธิวาราม; สุนทรียศาสตร์

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study aesthetic concepts, 2) to examine the Thirty-Eight Maṅgala Sutta Paintings at Wat Suthiwararam, and 3) to propose the aesthetic values that appear in the Thirty-Eight Maṅgala Sutta Paintings. The study employed a qualitative research methodology. The tools used for data collection include: (1) the review of primary and secondary sources such as documents, books, and academic texts; (2) field surveys and data collection conducted at the research site; (3) interviews with experts in religion, philosophy, and art; and (4) data analysis to synthesize and establish the body of knowledge derived from the study. The results show that aesthetics is a branch of philosophy that discusses the values of beauty, aesthetic experience, and artistic significance. Three major art theories are considered: the theory of represent (imitation), the theory of form, and the theory of expression, as well as three perspectives on beauty: subjectivism, objectivism, and relativism. frameworks help deepen the analysis and interpretation of the Thirty-Eight Maṅgala Sutta Paintings. The murals, located on the ceiling of the first floor of the ordination hall at Wat Suthiwararam, were created using the traditional Thai technique of gilded lacquer on wooden panels. They symbolically represent the Thirty-Eight Auspicious Blessings of Buddhism through depictions of people, animals, objects, and gestures that convey auspicious meanings in accordance with Buddhist principles. When considered through aesthetic theories,

the murals embody subjective value through the varied perceptions of viewers, objective value through their structural beauty and artistic composition, and relative value through their relevance to the Thai cultural context and Theravāda Buddhist beliefs. Therefore, the beauty of these paintings can be described as pluralistic aesthetics, combining artistic, emotional, and cultural dimensions. They are not merely artistic works in terms of form but also serve as a medium connecting aesthetics, religion, and spirituality. The beauty they embody not only provides aesthetic experience but also inspires viewers to live in accordance with Buddhist principles, bringing auspiciousness at both individual and societal levels.

Keywords: Paintings; Thirty-Eight Maṅgala Sutta; Wat Suthiwararam; Aesthetics

บทนำ

วัดสุทธิวราราม แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งที่เริ่มสร้างตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี (พระสุธีรัตนบัณฑิต, 2562) และเป็นวัดที่อยู่คู่กับถนนสายดั้งเดิมของประเทศไทยคือ ถนนเจริญกรุงที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2404 (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2548) ซึ่งถือว่าเป็นถนนสายแรกของประเทศที่สร้างขึ้นอย่างเป็นทางการจึงทำให้ตลอดสองฝั่งถนนของถนนเจริญกรุงมีอาคารสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ควรค่าแก่การศึกษา ปัจจุบันวัดสุทธิวรารามเป็นศาสนสถานหนึ่งในย่านถนนเจริญกรุง ที่มีการรวบรวมและจัดแสดงผลงานทางด้านพุทธศิลป์ทั้งจิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งมีทั้งแบบประเพณีนิยมและแบบร่วมสมัย (Contemporary Arts) และงานศิลปะที่น่าสนใจชุดหนึ่งที่ถูกจัดแสดงภายในวัดสุทธิวรารามคือ ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ประการ ที่ทางวัดได้จัดแสดงไว้เป็นงานศิลปะแบบถาวรติดไว้บนเพดานภายในอุโบสถชั้น 1 นอกจากนั้นยังมีภาพจิตรกรรมมงคล 108 จัดแสดงปะปนอยู่ด้วย โดยประเพณีนิยมการสร้างภาพมงคล 108 มักจะพบปรากฏรวมอยู่ในการสร้างพุทธประติมากรรม เช่น รอยพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย (จิรวรรณแสงเพ็ชร, 2550) รอยพระพุทธรูปสมัยอยุธยา (นันทนา ชุตินวงศ์, 2533) รวมถึงรอยพระพุทธรูปในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ปรากฏอยู่ในพระบาทของพุทธประติมากรรมพระพุทธรูปปางไสยาสน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร แต่ภาพมงคล 108 ที่ทางวัดสุทธิวรารามนั้นต่างออกไปจากรูปแบบประเพณีนิยม คือ การวาดลงบนแผ่นไม้และติดไว้ในตารางบนเพดานของอุโบสถแทน และภายในตารางภาพมงคล 108 นี้เองที่ทางวัดได้สอดแทรกภาพมงคล 38 สลับกันกับภาพมงคล 108 โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นภาพปริศนาธรรมมงคล ทั้ง 38 ภาพ การนำภาพจิตรกรรมมงคล 38 และภาพจิตรกรรมมงคล 108 มารวมไว้บนเพดานของอุโบสถวัดสุทธิวราราม เป็นความต่างจากการทำ

แบบประเพณีนิยมหรือไม่ และถ้ามีความต่างจากกรอบคิดแบบประเพณีนิยม ภาพจิตรกรรมมงคล 38 สุธิวรารามสะท้อนคุณค่าทางสุนทรีย์อย่างไร

สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่สนใจศึกษาถึงคุณค่าของศิลปะและความงามที่ปรากฏอยู่ในผลงานทางศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543) และภาพจิตรกรรมมงคล 38 ของวัดสุทธิวราราม เมื่อมองจากทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์จะก่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรีย์อย่างไร ซึ่งประเด็นนี้สามารถนำมาสู่ข้อถกเถียงทางทฤษฎีในสุนทรียศาสตร์ได้ และในทางสุนทรียศาสตร์มีถกเถียงบนทฤษฎีทางศิลปะหลัก 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่มองว่าศิลปะคือการลอกเลียนแบบ (representation) จากสภาพที่ปรากฏ (Plato, 1977) ในโลกของความจริงที่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส งานศิลปะใดๆถ้าไม่ลอกเลียนแบบโลกของความจริงแล้วงานนั้นก็ไม่สามารถตีความว่าเป็นงานศิลปะได้ กลุ่มต่อมาเห็นต่างไปจากกลุ่มแรกและแย้งว่าศิลปะเกิดจากรูปทรง (Form) ซึ่งรูปทรงที่แสดงออกในลักษณะทางรูปธรรมอาจมีความคล้ายคลึงกับรูปทรงทางเรขาคณิตในรูปแบบต่างๆ มารวมกันทำให้เกิดเป็นภาพต่างๆ เช่น ภาพของอาคารหลังหนึ่ง ที่มีรูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลมและอื่นๆ มารวมกันเป็นต้น ส่วนปัญหาในสิ่งซึ่งเป็นนามธรรมกลุ่มนี้ตีความว่ารูปทรงดังกล่าวแสดงออกผ่านรูปทรงของสีในงานจิตรกรรม รูปทรงของเสียงในดนตรี รวมถึงจิตภาพ (Image) (จรรยา โกมุทร์ตานนท์, 2539) กันนับว่าเป็นรูปทรงหนึ่งเช่นกัน ส่วนอีกกลุ่มมองว่าศิลปะเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกของศิลปินและผู้เสพงานศิลปะ (Expressionism) (Carroll, 1999) ซึ่งการสัมผัสและรับรู้ของผู้สร้างงานและผู้เสพงานนั้นเป็นสาระของงานศิลปะที่ทำให้มนุษย์เข้าใจในอารมณ์และความและความรู้สึกของกันและกันได้ นอกจากนั้นนักคิดในกลุ่มนี้ยังโต้แย้งถึงงานทางศิลปะที่ลอกเลียนแบบธรรมชาติของสิ่งซึ่งเป็นสภาพที่ปรากฏในโลกตามข้อยืนยันศิลปะของกลุ่มที่มองว่าศิลปะคือการลอกเลียนแบบว่า ไม่อาจนับเป็นกิจกรรมทางศิลปะได้ แม้ว่าจะงานนั้นจะมีคุณภาพของทางศิลปะอยู่ แต่ก็ไม่ควรค่าแก่การยอมรับ (ลีโอ ตอลสตอย, 2551)

ข้อถกเถียงในทางสุนทรียศาสตร์ส่วนที่จะสามารถนำมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ของวัดสุทธิวราราม อีกประการ คือ คุณค่าที่ว่าด้วยความงาม เพราะภาพมงคล 38 ถูกนำมาจัดแสดงไว้บนเพดานอาจไม่ใช่ทฤษฎีต่อการมองภาพที่ถูกต้องตามหลักทางสรีระวิทยาการมองของมนุษย์ที่มองในระดับราบขนานไปกับพื้น ซึ่งการจะมองภาพให้ครบทั้ง 38 ภาพ ผู้ชมต้องเงยหน้ามองดูข้างบนเพดานตลอดเวลา ทำให้เกิดปัญหาการรับรู้ทางสุนทรีย์หรือไม่ต่อการชมภาพจิตรกรรมมงคล 38 แล้วภาพจิตรกรรมจะมีคุณค่าทางความงามแบบใดในทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งนักปรัชญามีการถกเถียงเรื่องนี้เอาไว้สามทฤษฎีคือ ทฤษฎีอัตวิสัย (Subjective Theory) มองว่าความงามเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในจิตของปัจเจกบุคคลที่ให้คุณค่ากับศิลปวัตถุที่เขารับรู้ ซึ่งความงามไม่ได้เกิดขึ้นจากสิ่งซึ่งอยู่นอกจิตของปัจเจกบุคคล ตัววัตถุไม่ได้มีหน้าที่ในการกำหนดคุณค่าของความงาม แต่จิตของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่กำหนดความงามของศิลปะวัตถุทั้งหลาย (เชลูด

นันทะ, 2557) ส่วนทฤษฎีปรัวสัย (Objective Theory) มองว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ความงามเป็นสิ่งที่มียู่ในเนื้อวัตถุและติดมากับวัตถุ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) และยืนยันว่าวัตถุมีความงามในตัวเอง เป็นบ่อเกิดหรือแหล่งกำเนิดของสุนทรียภาพ บุคคลเป็นเพียงผู้รับรู้เท่านั้น วัตถุจึงมีความงามอยู่ในตัวเองตลอดกาล แม้จะมีปัจเจกบุคคลให้ความสนใจหรือไม่ก็ตาม (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) สุดท้ายคือ ทฤษฎีสัมพัทธวิสัย (Relative Theory) มองว่าลักษณะของคุณค่าทางความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิต เพราะทั้งวัตถุและจิตต่างก็มีความเป็นจริงทั้งคู่

จากประเด็นปัญหาทางสุนทรียศาสตร์ในข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ถ้านำเอาทฤษฎีทางศิลปะและความงามในทางสุนทรียศาสตร์มาเป็นฐานรากในการวิเคราะห์ ตีความอธิบายภาพจิตรกรรม มงคล 38 วัดสุทธิวรารามที่จัดแสดงไว้บนเพดานของอุโบสถชั้น 1 ก็จะทำให้เกิดสิ่งซึ่งเป็นคุณค่าทางศิลปะและความงามกับพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์
2. เพื่อศึกษาภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวราราม
3. เพื่อเสนอคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวราราม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยได้แก่ ศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ที่เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวราราม มีรายละเอียดดังนี้

1. **พื้นที่การวิจัย** ได้แก่ วัดสุทธิวราราม แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร โดยทำการลงสำรวจข้อมูลและบันทึกภาพจิตรกรรมมงคล 38 ประการบนเพดานอุโบสถชั้นที่ 1 ทั้งหมด และศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านรูปแบบทางศิลปะและข้อมูลทางด้านเนื้อหาของจิตรกรรมมงคล 38 ประการ

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ 1) การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยการกำหนดเนื้อหาแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ และนำเครื่องมือมาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา หลักจากนั้นนำเครื่องมือการวิจัยส่งให้คณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ตรวจสอบ ปรับแก้ตามมติคณะกรรมการ เพื่อใช้สำหรับการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ศิลปิน นักวิชาการทางศิลปะ นักวิชาการทางศาสนาและปรัชญา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 2) วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ผู้วิจัยได้ใช้เทปบันทึกเสียง วีดีโอ และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยทำการขออนุญาตผู้

สัมภาษณ์ขณะทำการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกตไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยบันทึกภาพกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นหลักฐานเครื่องมือในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) รวบรวมเอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการ ชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวกับแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมณฑล 38 ประการ: กรณีสึกษาวัดสุทธิวาราม 2) ลงสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่วัดสุทธิวาราม เช่น การเก็บภาพถ่ายภาพจิตรกรรมมณฑล 38 บนเพดานอุโบสถชั้นที่ 1 และข้อมูลอื่นที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับการวิจัย 3) เรียบเรียงข้อมูลและเนื้อหาที่ได้จากเอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการ และข้อมูลจากพื้นที่ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมณฑล 38 ประการ: กรณีสึกษาวัดสุทธิวาราม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารเนื้อหา (Content Analysis) ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ด้วยวิธีการพรรณนา พร้อมการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) วิเคราะห์แบบอุปนัยนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบสนองคำถามหลักการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีต่างๆ จากงานวิจัย 3) วิเคราะห์สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คือ สาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเรื่องความงาม ประสบการณ์ทางสุนทรีย์ และคุณค่าทางศิลปะเป็นการใคร่ครวญถึงลักษณะเงื่อนไข และเกณฑ์ในการตัดสินว่าอะไรคือสิ่งงามหรือมีคุณค่าในทางศิลปะ ไม่จำกัดอยู่เพียงศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ยังตั้งคำถามว่า ความงามมีอยู่โดยวัตถุเองหรือขึ้นอยู่กับความรู้ของผู้ชม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ เนื้อหา และอารมณ์ที่ศิลปะถ่ายทอดออกมา อีกทั้งยังสะท้อนความเชื่อทางวัฒนธรรม ศาสนา และสังคมในแต่ละยุค การศึกษาสุนทรียศาสตร์จึงมิใช่เพียงเพื่อการเพลิดเพลิน หากยังเป็นการทำความเข้าใจธรรมชาติของความงาม บทบาทของศิลปะ และความหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์ผ่านมิติแห่งประสบการณ์ทางศิลปะและคุณค่าของความงามด้วยเหตุนี้จากการศึกษาพบว่า มีทฤษฎีที่เสนอว่าศิลปะและความงามควรเป็นอย่างไรที่มาจากทฤษฎีของนักปรัชญาต่างๆ กล่าวคือ ในด้านทฤษฎีศิลปะมีข้อเสนอ 3 ทฤษฎี คือ 1) ทฤษฎีการลอกเลียนแบบ (Representation Theory) มีรากฐานจากเพลโตและอริสโตเติล เพลโตมองศิลปะเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นเพียงเงาของโลกอุดมคติ (Forms) ศิลปะจึงเป็นเพียงเงาซ้อนเงา และมีสถานะต่ำกว่าความจริง แต่อริสโตเติลมองต่างเพลโตโดยมีความเห็นว่าศิลปะคือ

การเลียนแบบการกระทำของมนุษย์ (imitation of action) ที่ช่วยให้ผู้ชมเข้าถึงความจริงที่เป็นไปได้ (the probable truth) ผ่านการชำระอารมณ์ 2) ทฤษฎีรูปทรง (Form Theory) โดยที่ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาเด่นชัดในยุคสมัยใหม่ โดยนักสุนทรียศาสตร์อย่าง คลีฟ เบลล์ ที่ยืนยันว่าคุณค่าศิลปะ อยู่ที่รูปทรงนัยยะ (Significant Form) ซึ่งหมายถึงการจัดวางเส้น สี รูป และจังหวะ ที่ปลูกเร้าอารมณ์สุนทรีย์โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องมีเนื้อหาเรื่องราวหรือเลียนแบบสิ่งใดและ 3) ทฤษฎีการแสดงออก (Expression Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับ ศิลปินในฐานะผู้สร้างและผู้สื่อสาร ศิลปะคือการถ่ายทอดและแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก หรือประสบการณ์ภายในของศิลปินไปยังผู้ชม และยังเห็นว่าศิลปะไม่ใช่การลอกเลียนแบบสิ่งภายนอก แต่คือการแปลงสภาวะภายในให้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปะ ในด้านทฤษฎีความงามมีข้อเสนอ 3 ทรรศนะ คือ 1) ลัทธิจิตวิสัยหรืออัตนัยนิยม (Subjectivism) ในทางสุนทรียศาสตร์ เป็นแนวคิดที่มองว่าความงาม (Beauty) มีได้ดำรงอยู่อย่างเป็นภววิสัย (Objective) ในตัวสิ่งนั้นเอง แต่เกิดจากการรับรู้ การตีความ และประสบการณ์ภายในของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ความงามเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัตถุทางศิลปะหรือธรรมชาติกับสภาวะทางจิตใจของผู้เสพ ความรู้สึกชื่นชม ความพึงพอใจ หรือความสะเทือนอารมณ์จึงกลายเป็นเกณฑ์สำคัญในการนิยามความงาม 2) ลัทธิวัตถุวิสัยหรือปรนัยนิยม (Objectivism) ในทางสุนทรียศาสตร์เป็นแนวคิดที่ถือว่าความงามมิได้ขึ้นอยู่กับรสนิยม ความรู้สึก หรือการตีความส่วนตัวของผู้เสพงานศิลป์เท่านั้น แต่ความงามดำรงอยู่อย่างเป็นจริงในวัตถุหรือปรากฏการณ์ทางศิลปะและธรรมชาติ กล่าวคือ ความงามมีคุณสมบัติภายในที่สามารถรับรู้และประเมินได้โดยอิสระจากอารมณ์หรืออคติของบุคคล แนวคิดนี้เน้นว่ามีมาตรฐานของความงามที่เป็นสากลและตรวจสอบได้ และความเหมาะสมเชิงวัตถุวิสัย 3) ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) ในทางสุนทรียศาสตร์เป็นแนวคิดที่มองว่าความงาม มิใช่สิ่งที่มีคุณค่าตายตัวหรือเป็นสากล หากแต่เป็นผลผลิตของบริบททางวัฒนธรรม ประสบการณ์ส่วนบุคคล สภาพสังคม และกรอบความคิดที่ผู้ประเมินคุณค่างานศิลป์ดำรงอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความงามไม่อาจถูกวัดด้วยมาตรฐานสากลเพียงหนึ่งเดียว แต่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา พื้นที่ และวิถีชีวิตของผู้คน

2. จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธวราราม เป็นภาพจิตรกรรมที่วาดด้วยการใช้เทคนิคการลงรักปิดด้วยทองคำเปลว บนแผ่นไม้ฉลุลายที่มีเส้นผ่านจุดศูนย์กลาง 1 เมตร แล้วไปติดไว้บนเพดานของอุโบสถชั้นที่ 1 โดยมีการวางผังภาพ ซึ่งจัดทำเป็นแบบตารางขนาน กว้าง x ยาว ด้านละ 1 เมตรที่ทอดยาวไปตามความกว้างและความยาวของเพดานอุโบสถ ซึ่งภาพแต่ละช่องเป็นภาพที่แทนมงคลแต่ละมงคลทั้งหมด 38 ประการตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา ในส่วนของลักษณะทางศิลปะภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธวราราม เป็นศิลปะไทยแบบประเพณีนิยมที่ใช้เทคนิคการลงรักปิดด้วยทองคำเปลว โดยภาพเขียนสื่อถึงเนื้อหาของหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการเล่าเรื่องมงคลต่างๆ โดยฉากที่ปรากฏในภาพมีลักษณะ

การแสดงออกในทางสัญลักษณ์ โดยใช้ คน สัตว์ สิ่งของ ลักษณะทางท่าทาง ในทางศิลปะไทย ประเพณีนิยม เพื่อสื่อถึงลักษณะของความเป็นมงคลของชีวิตตามหลักการของพระพุทธศาสนา ทั้งหมด 38 ประการ

3. จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า คุณค่าตามทฤษฎีศิลปะ เมื่อประเมินตาม ทฤษฎีการลอกเลียนแบบ (Representation Theory) ภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธวรารามไม่ได้ เลียนแบบความจริงทางกายภาพของโลกปรากฏการณ์ตามกรอบคิดของนักปรัชญาสมัยโบราณอย่าง เพลโต แต่เป็นการจำลองความจริงเชิงธรรมะและคุณค่าทางศีลธรรม เช่น การเคารพบิดามารดา การ คบหากัลยาณมิตร และการฝึกฝนจิตใจให้มั่นคง ทำให้คำสอนที่ซับซ้อนในเชิงพุทธปรัชญาปรากฏขึ้น ในรูปธรรมที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงและตีความได้ง่าย ส่วนในทฤษฎีรูปทรง (Form Theory) การใช้ ทองคำเปลวเป็นพื้นหลังสร้างมิติของความศักดิ์สิทธิ์และความรุ่งเรืองทางสายตา การจัดวางลวดลาย ไทยตามกรอบศิลปะประเพณีนิยม พร้อมการเล่นจังหวะของเส้นโค้งและเส้นตรง ก่อให้เกิดความ สมดุลและความประณีต ผู้ชมจึงได้รับทั้งข้อมูลเชิงเนื้อหาและประสบการณ์อารมณ์สุนทรีย์ที่ลึกซึ้ง เช่น ความสงบ ความเลื่อมใส และความชื่นชมในความงามทางศิลป์ และในทฤษฎีการแสดงออก (Expression Theory) ภาพจิตรกรรมไม่เพียงถ่ายทอดความหมายเชิงเนื้อหา แต่ยังแสดงออกถึง อารมณ์กุศลที่สัมพันธ์กับคำสอนของมงคลสูตร ที่มีลักษณะทำให้ผู้ชมสัมผัสอารมณ์และสภาวะจิตที่ ศิลปินต้องการสื่อหรือประสบการณ์ร่วมกับอารมณ์กุศลที่ฝังอยู่ในงานภาพจิตรกรรม ดังนั้นการ ประเมินคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่ว่าทฤษฎีศิลปะทั้งสามทฤษฎีทำให้ภาพจิตรกรรมมงคล 38 มี คุณค่าซ้อนทับหลายชั้น เป็นตัวแทนของความจริงเชิงศีลธรรม ปลุกเร้าอารมณ์สุนทรีย์จาก องค์ประกอบของรูปทรงทางพุทธศิลป์ และสะท้อนเนื้อหาของหลักพุทธธรรมออกมาเป็นรูปธรรม

คุณค่าตามทฤษฎีความงาม เมื่อประเมินตามทฤษฎีอัตวิสัย (Subjectivism) ความงาม ไม่มีอยู่ในตัววัตถุโดยตรง แต่เกิดจากการรับรู้และประสบการณ์ภายในของผู้ชม ภาพจิตรกรรมกระตุ้น อารมณ์สุนทรีย์ที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ผู้ที่มีประสบการณ์ทางศาสนาอาจรู้สึกถึงความสงบและ ความเลื่อมใส ขณะที่ผู้ที่มีฐานประสบการณ์ทางศิลปะจะสัมผัสความงดงามของรูปแบบและลวดลาย ในทฤษฎีของลัทธิวัตถุวิสัย (Objectivism) ความงามมีอยู่จริงในโครงสร้างและองค์ประกอบของ งานภาพจิตรกรรมมงคล 38 การใช้สัญลักษณ์ไทยประเพณีนิยม การจัดเรียงอย่างมีแบบแผน การใช้สี ทองจากทองคำเปลว และการมีระเบียบตามมาตรฐานเชิงช่างที่สืบทอดมา ทำให้ความงามถูกกำหนด ไว้ในตัวเองและสามารถตระหนักได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งประสบการณ์ส่วนตัว ในทฤษฎีของ ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) ภาพจิตรกรรมมงคล 38 มีความงามที่สัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรม เวลา และเงื่อนไขของสังคม การผสมผสานคติพุทธศาสนาเถรวาทกับศิลปะไทยประเพณีนิยม การ เลือกใช้โทนสีทองที่สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และมงคล รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์และลวดลายต่างๆ แสดง

ให้เห็นว่าความงามไม่ได้ถูกตัดสินโดยมาตรฐานสากลตายตัว แต่สัมพันธ์กับความหมายที่ชุมชนผู้ศรัทธามอบให้

คุณค่าตามทฤษฎีพุทธสุนทรียศาสตร์ พบว่าภาพจิตรกรรมมงคล 38 มีความงามที่อยู่นอกกรอบการตีความแบบสุนทรียศาสตร์ตะวันตกด้วยการชื่นชมเชิงรูปทรงหรือประสบการณ์อารมณ์เท่านั้น แต่เป็นความงามที่มีลักษณะเฉพาะตามกรอบของพุทธสุนทรียศาสตร์ที่สามารถสื่อไปถึงสภาวะภายในของปัจเจกบุคคล นำไปสู่การตื่นรู้ ซึ่งนำไปสู่ความดี และเชื่อมโยงศิลปะเข้ากับวิถีแห่งการหลุดพ้น นอกจากนั้นความงามที่ปรากฏยังสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรม ซึ่งมีมิติครอบคลุมทั้งสุนทรียะ ศิลปะ และธรรมะไปพร้อมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยสามารถตอบโจทย์วิจัยครบถ้วน กล่าวคือ ได้ให้คำจำกัดความของสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงาม ประสบการณ์ทางสุนทรียะ และคุณค่าทางศิลปะและอธิบายแนวคิดสุนทรียศาสตร์ตามทฤษฎีศิลปะทั้ง 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการลอกเลียนแบบ ทฤษฎีรูปทรง และทฤษฎีการแสดงออก รวมทั้งทฤษฎีความงามอีก 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีอัตนัยนิยม ทฤษฎีปรนัยนิยม และสัททฤษฎีนิมิตนิยม และยังนำไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมชุดมงคล 38 อย่างเป็นรูปธรรม ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า จิตรกรรมดังกล่าวไม่ใช่เพียงงานศิลปะเพื่อความงามทางรูปทรง แต่ยังเป็นสื่อที่สะท้อนและถ่ายทอดหลักพุทธธรรมและพุทธปรัชญา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าได้ตอบโจทย์งานวิจัยอย่างชัดเจนในทางด้านทฤษฎี นอกจากนั้นผลวิจัยนี้ไม่เพียงตอบคำถาม แต่ยังขยายกรอบความเข้าใจต่อ พุทธสุนทรียศาสตร์และบทบาทของจิตรกรรมไทยในฐานะสื่อกลางเชื่อมโยงความงาม ศิลปะ และธรรมะเข้าด้วยกัน

ผลจากการวิจัยสะท้อนให้เห็นความหมายหลายระดับ กล่าวคือ 1) ในทางศิลปะ ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ใช้เทคนิคการลงรักปิดทอง การจัดจังหวะเส้น และลวดลายไทยแบบประเพณีนิยม ทำให้เกิดความสมดุลและความงามที่จับต้องได้ ผู้ชมสามารถสัมผัสได้ถึงความศักดิ์สิทธิ์และความวิจิตรบรรจง 2) ในทางจิตวิญญาณ ความงามในจิตรกรรมไม่หยุดอยู่ที่การชื่นชม แต่กระตุ้นความรู้สึกสงบ ความเลื่อมใส และการตื่นรู้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพุทธสุนทรียศาสตร์ที่เน้นความงามเพื่อการหลุดพ้น ไม่ใช่เพื่อความพึงพอใจเพียงอย่างเดียว 3) ในทางสังคมและวัฒนธรรม ผลงานภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวารามสะท้อนบริบทของศาสนาและวัฒนธรรมไทย แสดงออกด้วยการใช้ทองคำเปลวและสัญลักษณ์แบบพุทธศิลป์ไม่เพียงสร้างความงามเชิงปรนัย หากยังเชื่อมโยงกับค่านิยมและความเชื่อร่วมของชุมชนพุทธศาสนาเถรวาทด้วย การตีความในงานวิจัยนี้ทำให้เกิดลักษณะคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เรียกว่า “พหุนิยมทางสุนทรียศาสตร์” (Pluralistic Aesthetics) ที่ยอมรับว่าความงามมิใช่มีเพียงมิติเดียว แต่ประกอบจากมิติของรูปทรง อารมณ์ และบริบทผสมผสานกัน

การเชื่อมโยงกับทฤษฎีผลการวิจัยสามารถเชื่อมโยงกับกรอบทฤษฎีได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ทฤษฎีการเลียนแบบ (Representation Theory) ภาพจิตรกรรมไม่ได้เลียนแบบโลก ภายนอก แต่เลียนแบบความจริงเชิงธรรมะเช่น การคบหากัลยาณมิตร หรือการฝึกจิต ทำให้ผู้ชม เข้าถึงคุณค่าศีลธรรมผ่านภาพที่จับต้องได้ ส่วนทฤษฎีรูปทรง (Form Theory) ความสมดุลของเส้น สี และองค์ประกอบทางศิลปะทำให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ที่ไร้กาลเวลา ตามแนวคิดของคลีฟ เบลล์ ที่มองว่า คุณค่าศิลปะอยู่ที่รูปทรงทึบยยะ (Significant Form) และ การแสดงออก (Expression Theory) ภาพจิตรกรรมมณฑล 38 ไม่ใช่เพียงสัญลักษณ์ แต่เป็นการถ่ายทอดอารมณ์กุศลและศรัทธาของศิลปิน สู่อุชฌิม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่มองศิลปะเป็นภาษาของอารมณ์ ในด้านทฤษฎีความงาม (Beauty Theories) งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าความงามในจิตรกรรมนี้เป็นทั้ง อัตนัยนิยม (ขึ้นกับการรับรู้) ปรนัย นิยม (อยู่ในตัวงาน) และ สัมพัทธนิยม (ขึ้นกับบริบทวัฒนธรรม) การสังเคราะห์ทั้งสามจึงชี้ว่าความ งามในงานนี้เป็นแบบองค์รวม

แม้งานวิจัยจะตอบปัญหาของการวิจัยได้ครบถ้วน แต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ 1) กรอบพื้นที่จำกัด เพราะศึกษาเฉพาะวัดสุทธิวาราม ซึ่งอาจไม่สะท้อนภาพรวมของจิตรกรรมมณฑล 38 ในวัดอื่นๆ 2) เป็นการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีมากกว่าประสบการณ์ผู้ชมจริง งานเน้นการใช้ทฤษฎีใน การตีความ แต่ยังไม่เก็บข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้ชมที่สัมผัสงานศิลปะโดยตรง 3) มีการเปรียบเทียบ ทางวัฒนธรรมที่น้อยเกินไป ถึงแม้จะเชื่อมโยงกับทฤษฎีตะวันตก แต่ยังไม่ได้เปรียบเทียบกับศิลปะเอเชีย อื่น เช่น จีน หรือญี่ปุ่น อย่างเป็นระบบ และ 4) ประเด็นด้านกระบวนการสร้างงาน ข้อมูลเกี่ยวกับ ศิลปินผู้สร้างและแรงบันดาลใจอาจยังไม่ชัดเจนเพียงพอเนื่องจากมีข้อจำกัดของเวลาและทุนสำหรับ การวิจัยและตัวศิลปินที่ไม่สามารถติดต่อได้ ในด้านความสอดคล้องของงานวิจัย เช่น นาวัน ปัญญาหาญ ที่เห็นว่าความงามในเชิงพุทธคือความงามของศีล สมาธิ ปัญญา (นาวัน ปัญญาหาญ, 2550) สอดคล้องกับการวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมมณฑล 38 ที่เสนอว่าความงามมิใช่เพียงทางรูปแบบ แต่เป็นความงามที่เชื่อมโยงกับพุทธธรรมและเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์ และสอดคล้องกับงาน ของอิสระ ตรีปัญญา เกี่ยวกับจิตรกรรมเช่น ที่เน้นการหลอมรวมผู้รู้กับสิ่งถูกรู้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อเข้าถึงความว่าง (อิสระ ตรีปัญญา, 2542) มีความสอดคล้องในเชิงวิธีคิดกับการอธิบายจิตรกรรม มณฑล 38 ว่าเป็นศิลปะที่ไม่ได้หยุดอยู่ที่ความงามทางสายตา แต่เป็นพื้นที่เปิดให้ผู้ชมสัมผัสอารมณ์ กุศลและเกิดความเลื่อมใส และสอดคล้องกับงานของพระมหาอุดม ปญญาโก ที่เปรียบเทียบพุทธศิลป์ กับทฤษฎีตะวันตก ชี้ว่าทฤษฎีตะวันตกอธิบายความงามได้เพียงในระดับสมมุติสัจจะ (พระมหาอุดม ปญญาโก, 2547) ก็สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เน้นว่าความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์มีเป้าหมายสูงกว่า คือการนำจิตใจไปสู่ความสงบและการหลุดพ้นส่วนการอธิบายภาพจิตรกรรมด้วยกรอบคิดแบบ อัตนัย นิยม (Subjectivism) ปรนัยนิยม (Objectivism) สัมพัทธนิยม (Relativism) สอดคล้องกับงานของ

พระวิรัตน์ จันทโก ที่ใช้ทั้งสามทฤษฎีในการศึกษาลายสัก ทำให้เห็นว่าผลการวิจัยนี้อยู่บนฐานเดียวกัน ในแง่การใช้ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์อย่างเป็นระบบ (พระวิรัตน์ จันทโก, 2550)

งานวิจัยนี้เมื่อประเมินแล้วยังเห็นถึงความไม่สอดคล้องจากงานวิจัยในลักษณะเดียวกัน เช่น งานของ กัญญภัสสร ขาดชัยประเสริฐ ที่เน้นความงามเป็นคุณค่าพื้นฐานเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสังคม (กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์, 2554) ยังไม่ได้ถูกเชื่อมโยงอย่างชัดเจนในผลการวิจัยเกี่ยวกับ จิตรกรรมมงคล 38 ซึ่งมุ่งไปที่การตีความเชิงศิลปะศาสนา มากกว่าเชิงสังคมและการพัฒนา หรืองานของอรพินท์ คำสอน เรื่องสุนทรียศาสตร์แห่งความพ่ายแพ้ ที่ชี้ว่างามอยู่ในความจริงอันขมขื่นของชีวิต (อรพินท์ คำสอน, 2540) มีความต่างจากผลการวิจัยนี้ซึ่งเน้นมิติของความงามเชิงมงคลที่เสริมพลังบวกและศรัทธา มากกว่าการสะท้อนด้านลบหรือโศกนาฏกรรม และงานของ เตือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ ที่ศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในงานจิตรกรรมของทิว นันทขว้าง แม้จะคล้ายกันในวิธีการวิเคราะห์เชิงรูปแบบและเนื้อหา (เตือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ, 2553) แต่ต่างในแง่ฐานคิด เพราะงานจิตรกรรมมงคล 38 ยึดโยงกับคติศาสนา ขณะที่งานของทิว นันทขว้าง สะท้อนปรัชญาส่วนบุคคลและสังคมร่วมสมัยมากกว่า

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้ใหม่ การวิจัยครั้งนี้นำไปสู่การเสนอองค์ความรู้ใหม่ว่าความงามในภาพจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวราราม มิได้ถูกกำหนดเพียงกรอบใดกรอบหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น อัตนัยนิยม (subjectivism) ปรนัยนิยม (objectivism) หรือ สัมพัทธนิยม (relativism) แต่กลับผสมผสานเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นสิ่งที่เรียกว่า “พหุนิยมทางสุนทรียศาสตร์” (Pluralistic Aesthetics) ความงามของจิตรกรรมเกิดขึ้นจากการรับรู้ของปัจเจก เช่น ผู้ศรัทธาอาจสัมผัสความสงบและเลื่อมใส ขณะที่ศิลปินหรือนักวิชาการศิลปะอาจเน้นความงดงามขององค์ประกอบทางทัศนศิลป์ นอกจากนี้ ความงามยังดำรงอยู่ในองค์ประกอบเชิงรูปทรง เช่น การใช้ทองคำเปลว ลวดลายไทย และการจัดวางที่สมดุล ซึ่งเป็นคุณค่าในตัวศิลปะวัตถุเอง ส่วนในด้านของความสัมพัทธ์สะท้อนว่าความงามขึ้นอยู่กับบริบทของวัฒนธรรมและศรัทธาของพุทธศาสนาเถรวาทไทย ที่มอบความหมายและคุณค่าพิเศษแก่งานศิลป์นี้ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่คือ การมองภาพจิตรกรรมมงคล 38 ไม่ใช่เพียงงานศิลป์เพื่อความงาม หากแต่เป็น พื้นที่ทางสุนทรียศาสตร์ที่บูรณาการศิลปะ ศาสนา และประสบการณ์ภายในจนความงามมิใช่เพียงสิ่งที่เห็น หากเป็นสิ่งที่ “เชื่อมโยง” ให้ผู้ชมเข้าถึงความหมายเชิงธรรมะและแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตตามพุทธธรรม

2. มิติทางศิลปะ ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ใช้เทคนิคลงรักปิดทองบนแผ่นไม้ เป็นศิลปะแบบประเพณีนิยมไทยที่มีความละเอียดประณีตและเปี่ยมด้วยสัญลักษณ์ การออกแบบองค์ประกอบทาง

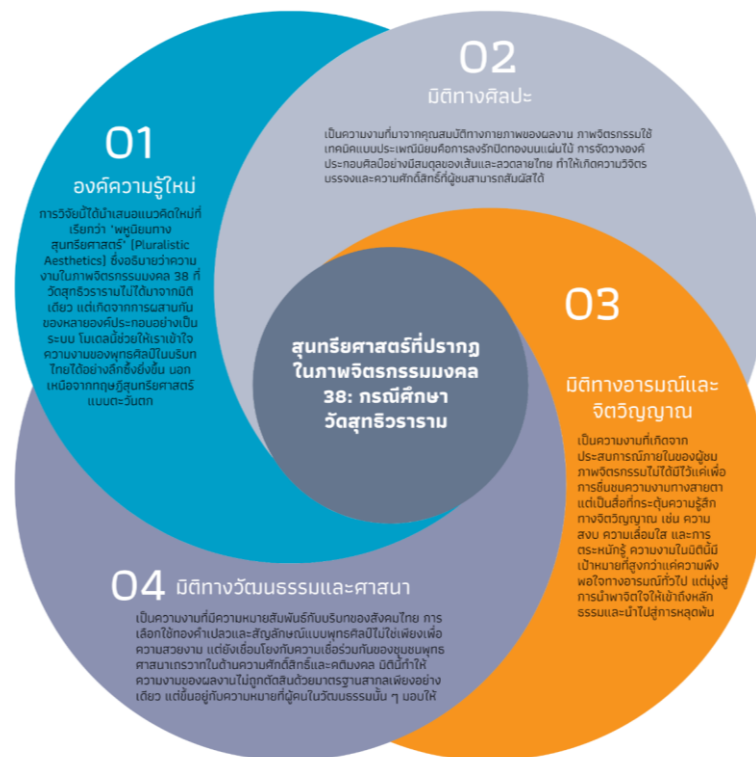
ศิลปะสะท้อนแนวคิดของ ทฤษฎีรูปทรง (Form Theory) อย่างชัดเจน กล่าวคือ การจัดเรียงเส้น สี และลวดลายไทย ทำให้เกิดความสมดุลและความศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องได้ การใช้ ทองคำเปลวไม่เพียงสร้างความระยิบระยับทางสายตา แต่ยังทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ถึงความรุ่งเรือง ความมงคล และพลังทางศาสนา การใช้กรอบประเพณีนิยมไทยหรือการจัดองค์ประกอบแบบตารางบนเพดานอุโบสถ ล้วนทำให้งานนี้มีคุณค่าในเชิงศิลปะไทยที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และร่วมสมัยในเวลาเดียวกัน ในเชิงการเลียนแบบ (Representation Theory) งานนี้มีได้เลียนแบบความจริงเชิงกายภาพ แต่เลียนแบบและถ่ายทอด ความจริงเชิงธรรมะ ถือเป็น การนำคำสอนเชิงนามธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ผู้ชมเข้าถึงได้ง่าย ในเชิงการแสดงออก (Expression Theory) ศิลปินได้ถ่ายทอดสภาวะทางจิตที่ประกอบด้วยศรัทธา ความเลื่อมใส และกุศลธรรมสู่ผู้ชม จึงไม่ใช่เพียงงานศิลปะเชิงรูปแบบ แต่เป็นศิลปะที่สื่อสารอารมณ์และความหมายเชิงศาสนาไปพร้อมกัน อาจกล่าวได้ว่า มิติทางศิลปะของงานนี้แสดงถึงการผสมผสานรูปแบบ ความวิจิตร และความหมาย จนก่อให้เกิดคุณค่าที่มากกว่าความงามเชิงสายตา แต่เป็นความงามเชิงสัญลักษณ์และพุทธปรัชญา

3. มิติทางอารมณ์และจิตวิญญาณ หนึ่งในมิติสำคัญที่งานวิจัยชี้ให้เห็นคือ ความงามในจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธวราราม ไม่ได้หยุดเพียงที่การชื่นชมทางศิลปะ แต่ยังปลูกเร้าอารมณ์และภาวะจิตวิญญาณของผู้ชม ซึ่งผู้ชมเมื่อเงยหน้ามองเพดานอุโบสถ จะสัมผัสได้ถึงความเลื่อมใส ความสงบ ความศรัทธา และแรงบันดาลใจที่จะดำเนินชีวิตตามหลักธรรมะ ประสบการณ์เชิงสุนทรียะนี้ตรงกับสิ่งที่งานวิจัยเรียกว่า พุทธสุนทรียศาสตร์ (Buddhist Aesthetics) ซึ่งมองว่าความงามที่แท้จริงคือความงามที่นำไปสู่การตื่นรู้ การลดละกิเลส และการก้าวสู่ความหลุดพ้น จิตรกรรมจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางจิตวิญญาณ ให้ผู้ชมได้สัมผัสพลังของกุศล ไม่ว่าจะเป็นความกตัญญู ความเพียร ความสงบ หรือการดำเนินชีวิตด้วยศีลธรรม ประสบการณ์นี้แตกต่างจากการชมศิลปะตะวันตกที่อาจเน้นความซาบซึ้งทางอารมณ์หรือความงามเชิงรูปทรง แต่ที่นี่ ความงามคือการเชื่อมโยงระหว่างสุนทรียะกับธรรมะ ดังนั้น มิติทางอารมณ์และจิตวิญญาณในงานนี้แสดงให้เห็นว่า ศิลปะมิใช่เพียงสิ่งที่มองเห็น แต่คือประตูสู่ภายในจิตใจ ที่เชื่อมโยงผู้ชมเข้ากับธรรมะและจิตวิญญาณแห่งพุทธศาสนา

4. มิติทางวัฒนธรรมและศาสนา ภาพจิตรกรรมมงคล 38 ไม่ได้มีคุณค่าในฐานะศิลปกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็น มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ที่สะท้อนคติพุทธศาสนาเถรวาทของไทย งานศิลปะนี้ทำหน้าที่เสมือนแผนที่เชิงสัญลักษณ์ของการดำเนินชีวิตที่อิงตามมงคลสูตร 38 ประการ ในเชิงวัฒนธรรม จิตรกรรมสะท้อนรากเหง้าของศิลปะไทยประเพณีนิยม ทั้งการเลือกใช้ลวดลาย เครื่องสูง และสีทอง ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์และมงคลในสังคมไทย การจัดวางบนเพดานอุโบสถยังทำให้ผู้ชมต้องเงยหน้าเพื่อบ่งงาน ซึ่งสอดคล้องกับความหมายเชิงพิธีกรรมของการแหงนขึ้นสู่สิ่งสูงส่ง ส่วนในเชิงศาสนา จิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธวราราม ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการสอนธรรมะ ในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงใจผู้คนมากกว่าตัวอักษร เป็นการทำให้หลักธรรมที่

ซับซ้อนในพระพุทธศาสนาจะต้องได้ผ่านภาพที่สวยงามและศักดิ์สิทธิ์ ทำให้มีติดต่อกันว่า ความงามในพุทธศิลป์ไทยมิใช่เพียงเพื่อการชื่นชม แต่เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคม ศรัทธา และการสืบทอดวัฒนธรรม

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้คือ การมองจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวรารามผ่านกรอบสุนทรียศาสตร์พหุนิยมที่ผสานทั้งศิลปะ อารมณ์ จิตวิญญาณ วัฒนธรรม และศาสนา เข้าด้วยกันความงามในงานนี้ไม่เพียงเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อสายตา แต่เป็นพลังที่เชื่อมโยงผู้ชมเข้ากับ ความหมายเชิงธรรมะและแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตนอกจากนั้นงานวิจัยนี้ได้ ขยายขอบเขตของ สุนทรียศาสตร์จากกรอบคิดทางตะวันตกที่เน้นรูปทรงหรืออารมณ์ มาสู่ พุทธสุนทรียศาสตร์แบบไทย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เน้นความงามเพื่อการตื่นรู้และการดำเนินชีวิตที่ดีงามเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ สะท้อนทั้งความลึกซึ้งทางศิลปะและความหมายทางพุทธธรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การมองจิตรกรรมมงคล 38 วัดสุทธิวรารามผ่านกรอบสุนทรียศาสตร์พหุนิยม

บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมมงคล 38: กรณีศึกษาวัดสุทธิวราราม แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ความงามในศิลปะไทยเชิงพุทธมิได้มีมิติเดียว หากแต่เป็นกระบวนการรับรู้ที่หลากหลายและซับซ้อน ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบคิดสุนทรียศาสตร์ทั้งสามแนวทาง คือ ทฤษฎีการเลียนแบบ (Representation Theory), ทฤษฎีรูปทรง (Form Theory) และ

ทฤษฎีการแสดงออก (Expression Theory) ตลอดจนมุมมองความงามทั้งสาม ได้แก่ อัตนัยนิยม (Subjectivism) ปรนัยนิยม (Objectivism) และสัมพัทธนิยม (Relativism) งานวิจัยจึงได้ข้อสรุปว่า ความงามที่ปรากฏในจิตรกรรมมงคล 38 เป็น พหุนิยมทางสุนทรียศาสตร์ (Pluralistic Aesthetics) ที่ผสมผสานศิลปะ อารมณ์ จิตวิญญาณ และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ส่วนในด้านศิลปะ ภาพจิตรกรรมชุดนี้ ใช้เทคนิคลงรักปิดทองบนแผ่นไม้ตามแบบประเพณีนิยมไทย โดยมีการจัดองค์ประกอบอย่างเป็นระเบียบสมดุล ใช้เส้น สี และลวดลายที่วิจิตรบรรจง พร้อมด้วยสีทองที่สื่อถึงความรุ่งเรืองและความศักดิ์สิทธิ์ จิตรกรรมจึงไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางความงามเชิงรูปแบบ หากยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความจริงเชิงธรรมะในลักษณะที่เข้าใจได้ง่าย ส่วนในด้าน อารมณ์และจิตวิญญาณ จิตรกรรมมงคล 38 สื่อความหมายเกินกว่าการรับรู้ด้วยสายตา หากแต่ปลูกเร้าอารมณ์สุนทรีย์และศรัทธาในใจผู้ชม การเฝ้ามองเพดานอุโบสถที่ประดับด้วยภาพเหล่านี้ ไม่เพียงก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจ แต่ยังสร้างความสงบ ความเลื่อมใส และแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมะ นี่คือนิยามของพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มุ่งเน้นความงามเพื่อการตื่นรู้และการหลุดพ้น มากกว่าความพึงพอใจเชิงสุนทรีย์เพียงอย่างเดียว ในด้านทางวัฒนธรรมและศาสนาจิตรกรรมภาพมงคล 38 วัดสุทธาวาสธรรมาสถูปาราม ความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะไทยที่ยังปรากฏในคติพุทธศาสนาเถรวาท โครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ และท่าทาง ล้วนทำหน้าที่เป็น “ภาษาภาพ” ที่สื่อถึงมงคล 38 ประการ ซึ่งถือเป็นหลักธรรมแห่งการดำเนินชีวิตที่ฝังแน่นในสังคมพุทธ การวางไว้บนเพดานอุโบสถยังมีนัยยะทางพิธีกรรมและจิตวิญญาณ ที่สื่อถึงการแหวนหน้าขึ้นสู่สิ่งสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ ในด้านวิชาการ งานวิจัยชิ้นนี้ช่วยขยายกรอบการศึกษาสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธที่สามารถบูรณาการเข้ากับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ตะวันตก ได้อย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพหุนิยมทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งอาจใช้เป็นรากฐานสำหรับการวิจัยทางปรัชญา ศิลปะ และศาสนาในครั้งต่อไป และยังสามารถเป็นกรอบทฤษฎีให้นักวิจัยที่สนใจศึกษาศิลปะไทยและพุทธศิลป์ในมิติที่เชื่อมโยงกับปรัชญาสากลได้

1.2 ในด้านศิลปะและการอนุรักษ์วัฒนธรรม งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงความงามในพุทธศิลป์ไม่ใช่เพียงการชื่นชมรูปทรง หากแต่สัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมและการนำไปสู่การดับทุกข์ ข้อค้นพบนี้สามารถใช้เป็นแนวทางให้ศิลปินไทยร่วมสมัยสร้างสรรค์งานศิลป์ที่ผสมผสานทั้งความงามและอารมณ์กุศล ขณะเดียวกันยังช่วยเสริมพลังให้การอนุรักษ์จิตรกรรมไทยประเพณีนิยมเป็นสิ่งที่ชุมชนเห็นคุณค่า ไม่ใช่แค่สมบัติทางศิลปะ แต่เป็นสมบัติทางจิตวิญญาณและศีลธรรม

1.3 ในด้านสังคมและชุมชน งานวิจัยสามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างกิจกรรมเผยแพร่ศิลปะพุทธในชุมชนและสังคมพหุวัฒนธรรม เช่น การจัดนิทรรศการความสัมพันธ์ศิลปะกับศีลธรรม ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมไม่เพียงชื่นชมงานศิลปะ แต่ยังได้เรียนรู้หลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิต สิ่งนี้สามารถสร้างสะพานเชื่อมระหว่างโลกศิลปะกับโลกศาสนา และช่วยกระตุ้นให้ผู้คนหันกลับมาตระหนักถึงคุณค่าทางจิตใจ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งถัดไป เพื่อขยายผลและแก้ข้อจำกัด ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

2.1 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ศึกษาจิตรกรรมมงคล 38 ในวัดต่างๆ เพื่อดูความแตกต่างด้านรูปแบบและการตีความ

2.2 การเก็บข้อมูลเชิงประสบการณ์ผู้ชม ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์ผู้ชม พระสงฆ์ และชุมชน เพื่อเข้าใจประสบการณ์สุนทรียะที่เกิดขึ้นจริง

2.3 การบูรณาการกับศาสตร์อื่น เช่น จิตวิทยา หรือสังคมวิทยา เพื่อศึกษาว่าประสบการณ์สุนทรียะเชิงพุทธส่งผลต่อสุขภาวะและการดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2556). *สุนทรียศาสตร์: หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์. (2554). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดทองธรรมชาตวรวิหาร. *พุทธศาสนคณาจารย์ บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จรรยา โกมรรัตนานนท์. (2539). *ศิลปะคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ แกรมมี่.
- จิราวรรณ แสงเพชร (2550). รอยพระพุทธรูป: พุทธศิลปกรรมจากมรดกวัฒนธรรมร่วมสมัย. *รายงานการวิจัย*. ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2548). *พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชะลูด นิยมเสมอ. (2557). *องค์ประกอบของศิลปะ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- เดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ. (2553). *การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ทวีนันทขว้าง*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นาวัน ปัญญาหาญ. (2550). *สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- นันทนา ชูติวงศ์. (2533). *รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ประเสริฐ คีร์ตนา. (2542). *สุนทรียศาสตร์ทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระมหาอุดม ปณฺญาโก. (2547). การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะ พระพุทธรูปสมัยอยุธยา. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต. (2562). *ถนนเจริญกรุง: วัด บ้าน ชุมชน และถนนแห่งการเปลี่ยนแปลง*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พระวิรัตน์ จันทโก ศรีคำมนตรี. (2550). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสัก. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา: อังกฤษ-ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ลีโอ ตอลสตอย. (2551). *ศิลปะคืออะไร (ลัทธิชย แสงกระจ่าง ผู้แปล)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: openbooks.
- อรพินท์ คำสอน. (2540). สุนทรียศาสตร์แห่งความพ่ายแพ้: การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายของกินเทอร์ กราสส์กับชาติ กอบจิตติ. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสระ ตรีปัญญา. (2542). สุนทรียทัศน์ในงานจิตรกรรมแบบเซน. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Carroll, N. (1999) *Philosophy of Art: A contemporary introduction*. New York: Routledge.
- Plato. (1977). *the Republic*. Translation by Benjamin Jowett. Edited by Scott Buchanan. New York: Penguin Books.

